

KİTAP İNCELEMESİ:**ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK-TEORİK DEĞERLENDİRMELER**Seda Gözde TOKATLI¹

Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi tarafından yayınlanan Emre Çıtak ve Osman Şen imzalı *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik -Teorik Değerlendirmeler* isimli eser, çağımızda hem geleneksel, hem de yeni güvenlik tehditlerinin dünya güvenliğini, uluslararası güvenliği, ulusal güvenliği ve aynı zamanda devlet, toplum ve birey güvenliğini derinden sarstığını ve güvenliğin sadece askerî ve ekonomik anlamda değil, çevresel, cinsiyet, sosyal ve ya toplumsal güvenlik alanlarına da yer verilmesi gerektiğinin önemini ortaya koymaktadır.

Kitap içerisinde güvenliğin kuramsal analizi farklı boyutları ile on bir farklı araştırmacı tarafından ele alınmaktadır. Yazarlar, güvenliğin teorik çerçevede analizini yalın bir dille anlatarak Uluslararası İlişkiler alanındaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Eser, güvenliği farklı boyutlarıyla ortaya konulmasını sağlarken, aynı zamanda güvenlik sorunlarına yönelik çözüm önerileri de sunmaktadır. Güvenlik kavramının farklı tanım ve boyutlarının olmasının akademik çalışmaların önünde bir engel mi, yoksa bir zenginlik mi olduğu yönünde tartışmalarda günümüzde hâlâ devam etmektedir. “*Kim, ne kadar veya kim için güvenlik sağlanmalıdır?*” yönünde artan sorular karşısında zaman, mekân ve kişi gibi etmenlerin yanında farklılaşmalar da ön plana çıkmıştır. Güvenlik üzerine yapılan tartışmalarda ulusal güvenlik kadar uluslararası güvenlik kavramı da geniş yer tutmaktadır.

Uluslararası güvenliğin tanımı yapılırken farklı değerlendirmeler göz önünde bulundurulmaktadır. On bir farklı yazar tarafından hem genel olarak güvenliğin tanımına yer veren bu eser, hem de uluslararası güvenliği savaş, barış, göç ve şiddet kavramları

¹ Doktor Öğretim Görevlisi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
Email: sedagozde@hotmail.com.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1880-1338>.

kapsamında incelemektedir. Kitap içerisinde toplam on iki farklı bölüm bulunmaktadır. Bu eser içerisinde başlıkların içeriğini oluşturan alt başlıklar da yer almaktadır.

Kitabın birinci kısmında, yazar, “Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar ve Güvenlik Anlayışı” başlıklı makale ile liberal yaklaşımları ön plana çıkartırken, liberal kuramın savunduğu temel değerleri ve savları açıklamaktadır. Liberal yaklaşımların güvenlik anlayışının temelinde, uluslararası sistemin anarşik yapısında oynadığı role değinirken, serbest ticaretin artması, kurumların inşa edilmesi ve demokrasinin yaygınlaştırılmasına yönelik çeşitli değişimlerin yaşandığı da öne sürmektedir. Devlet güvenliğinden daha çok birey güvenliğinin önemine değinen yazar, liberal yaklaşımın öne sürdüğü devlet ile birey arasındaki çizginin önemine vurgu yapmaktadır. Uluslararası İlişkiler alanında özellikle küreselleşme sonrasında artan iş birliği, çok taraflılık ve devlet dışı örgütlerin sistem içerisinde artan rolü ekonomik güvenlik alanındaki konuların da etkisini arttırmıştır. Güvenlik ile özgürlük arasındaki dengenin önemine vurgu yapan yazar, demokratik yönetimlerin otoriter yönetimler karşısında daha barışçıl olabileceklerini ve beraberinde daha az askerî harcama yapabileceklerini dile getirmektedir. Demokratik yönetimlerin güvenlik ile olan ilişkisini incelerken, demokratik devletlerin birbiri ile savaşmadıklarını ve barışçıl düzene katkı sağladıklarının da altını çizmektedir.

İkinci bölümde, yazar “Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri” başlıklı makalede liberalizm karşısında ortaya çıkan klasik realizm kuramının güvenliğe yönelik bakış açısını analiz etmektedir. Klasik realizmin temel savlarını ve kavramlarını açıklayan yazar, güvenlik ile gerçekçi bakış açısı arasındaki bağı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma içerisinde Nicholas Machiavelli, Thomas Hobbes ve Farabi gibi eski düşünürlerin görüşlerine yer verilmiş ve bu düşünürlerin görüşlerinin klasik realizm kuramı ile olan ilişkisi incelenmiştir. Geçmiş dönem düşünürlerinin fikirlerinin genel olarak realizm kuramının görüşleri ile uyum içerisinde olduğu ve özellikle güvenlik bağlamında önemli düşünürlerin moral (ahlaki)

değerleri göz ardı ederek hareket ettiklerini ön plana çıkarmaktadır. Yazar, realizm kuramı diğer kuramlar tarafından sert eleştirilere maruz kalsa da, sistem içerisindeki geçerliliğini hâlâ koruduğu yönündeki savı da desteklemektedir.

Üçüncü bölümde, yazar “Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik” başlıklı makale ile neorealizm kuramına veya diğer adıyla yeni gerçekçilik kuramına yer vererek, güvenlik kavramını yapısal bir çerçeveden analiz etmektedir. Bu bölümde, güç, kapasite ve güç dengesi kavramlarına sıkça yer veren yazar, anarşik yapısal düzenin güvenlik kavramı üzerinde yarattığı etkiye odaklanmaktadır. Uluslararası güvenliğin analizini yapan yazar, sistemin yapısının anarşik olmasının yarattığı güvenlik kaygılarını ortaya koymaktadır. Yeni gerçekçilik kuramı, güvenlik analizinde savaş hâli, anarşik yapı, güç arayışı ve güvenlik ikilemi gibi kavramlarla faydalı bir bakış açısı sunmaktadır. Anarşik yapısal düzende devlet temelli bakış açısını ön plana çıkaran yeni gerçekçilik kuramı, devletler arası iş birliğine ise şüphe ile yaklaşmaktadır. Geleneksel savaşların devam ettiğini, devletlerin uluslararası sistem içerisinde hâlâ en temel aktör olduğunu ve askerî güç unsurlarının günümüzde önemini hâlâ koruduğunu savunan yeni gerçekçilik kuramı, güç unsurlarının önemine de sıklıkla değinmektedir. Anarşiyi uluslararası alandaki güvenlik sorunlarının temelini koyan yeni gerçekçilik kuramının devlet davranışlarını kontrol edecek bir üst otoritenin veya gerektiğinde yaptırımlarda bulunacak bir üst kurumun olmadığını ve bu yapısal düzenin de yeni bir güvenlik sorunu yarattığını yazar bu bölümde ön plana çıkartmıştır.

Dördüncü bölümde, “Marksizm ve Güvenlik” başlıklı makale ile, yazar, Marksizm’in güvenlik anlayışını değerlendirmektedir. Marx, Engels ve Lenin gibi teorisyenlerin çalışmalarına yer veren yazar, savaş ve barış kavramları üzerinden güvenliği değerlendirmektedir. Aynı zamanda çağcıl düşünürlerden olan Immanuel Wallerstein ve Rosenberg’in görüşlerine de yer vererek, güvenlik konusuna farklı bir bakış açısı getirmeyi amaçlamaktadır. Yazar, ekonomi ile üretim ilişkilerini ön plana çıkartan bir yaklaşım

olmasından dolayı güvenlik kavramına dair önemli pek çok konuyu dışarıda bıraktığını dile getirmiştir. Merkezine devleti koymayan Marksizm kuramı, devleti araçsal bir yapı olarak kabul eden ve tarih boyunca ezen ve ezilen sınıflar arasındaki mücadeleye odaklandığından güvenlik konusunda farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Özellikle Marksizm kuramı kapitalist yapısal düzende rekabetin sadece sınıflar arasında değil, devletler arasında da yaşanabileceğini ve çatışmaya yol açabileceğini öne sürmektedir. Yazar, güvenlik çalışmaları bağlamında Marksizm kuramının diğer kuramlara nazaran eksik kaldığını ve yeteri kadar ilgi görmediğini vurgulamaktadır. Özellikle eşitsiz yapısal düzenin varlığına dikkat çeken yazar, kapitalist devletler arasında rekabetin varlığını öne çıkartırken, aynı zamanda kapitalist sınıflar ile işçi sınıfı arasında yaşanan krizlerinde sistemsel istikrarsızlığa yol açacağını ifade etmektedir. Yazar, bu kuramın güvenlik konusuna bir giriş niteliği taşıdığını öne sürmektedir.

Beşinci bölümde, “İngiliz Okulu ve Güvenlik” başlıklı makalesi ile, yazar, İngiliz Okulu’nun kuruluşu, amacı ve diğer teoriler ile olan benzer yönlerine değinmektedir. Bu bölümde, Martin Wright, Adam Watson ve Hedley Bull gibi önemli düşünürlerin güvenlik algılarına yer verilmektedir. Kuramın kendi içerisinde çoğulcu ve dayanışmacı uluslararası toplum olarak ayrıştığı ve geleneksel güvenlik anlayışına yönelik farklı görüşlere yer verildiği ön plana çıkmaktadır. İngiliz Okulu, gerçekçilik (realizm) ve liberalizm kuramları ile ortak yönleri bulunsa da, birçok yönüyle bu ekollerden farklılaşmaktadır. Zira özü itibarıyla uluslararası toplum ve düzen kurmayı amaçlayan bir kuramdır. İngiliz Okulu, uluslararası toplumun inşa edilmesini vurgularken, ortak değer ve amaçlar ile düzen ve güvenliğin de kurulabileceğini savunmaktadır. Yazar, bu kuramın adalet ve insan haklarına odaklanmasını, toplum ve düzen kavramlarına önem vermesini, “*insani müdahale*” kavramının gündeme taşınmasına ve kaynakların eşit olarak dağılımına vurgu yaptığını ve bunun güvenlik kavramına yönelik önemli katkılar olduğunu değerlendirmektedir.

Altıncı bölümünde, “Barış Çalışmaları ve Güvenlik” başlıklı makalesiyle, yazar, barış ve şiddet kavramlarına vurgu yaparak barış çalışmalarının güvenlik kavramı ile olan ilişkisine değinmektedir. Barış çalışmalarının tarihsel gelişiminden yola çıkarak özellikle Johan Galtung’un negatif barış, pozitif barış ve yapısal şiddet kavramlarını ön plana çıkartmaktadır. Bu bölümde, barış ve güvenlik arasındaki ilişkiye detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Barış çalışmaları bakış açısıyla sosyal adalet ve demokrasi kavramlarının barış ile olan ilişkisi analiz edilirken, kuvvet kullanmanın veya müdahalelerin barış adına kullanıldığı yönünde varsayımları ele almaktadır. Özellikle, yazar, yapısal şiddetin artan etkisini değinerek, neoliberal yapısal düzen içerisinde artan çok boyutlu yapısal güvensizliğinin yarattığı etkiye de odaklanmaktadır. Barış çalışmaları her ne kadar savaşın yokluğu olarak tanımlansa da, şiddet ve güvensizliği anlamak için sosyokültürel köklerine inilmesi gerektiğini savunulmaktadır. Sosyal adaletin getirdiği koşullara odaklanan bu çalışma, doğrudan şiddet kadar doğrudan olmayan şiddet (yapısal fakirlik, açlık, ayrımcılık, ırk ayrımı) varlığına dikkat çekmektedir. Bireysel şiddetin yokluğunu negatif barış olarak tanımlayan yazar, yapısal şiddetin yokluğunu ise pozitif barış olarak tanımlamaktadır.

Yedinci bölümde, yazar “Sosyal İnşacılık Yaklaşımında Güvenlik” başlıklı makale ile sosyal inşacıların güvenlik konusunu nasıl ele aldıklarını anlatmaktadır. Özellikle klasik güvenlik yaklaşımlarının güvenliği maddi unsurları ile ele almasını eleştirmekte ve kimlik faktörünün tartışmalara dâhil edilmesini savunmaktadır. Sosyal olguların da maddi unsurları etkilediğini, güvenliğin sadece güç ve çıkar kavramları üzerinden değerlendirilmeyeceği ve aynı zamanda kimliğin de güvenlik konularında incelenebileceği bu bölümde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Yazar, Nicholas Onuf ve Alexander Wendt gibi önemli düşünürlerin eseferine yer vererek inşacı bir güvenlik anlayışını gündeme getirmektedir. Uluslararası siyasetin “biz” ve “onlar” kavramları üzerinden kurgulandığını ve güvenlik konusunda bu algının belirleyici bir rol oynadığına değinmektedir. Devleti toplum ile bağlaşıklık bir yapı olarak gören sosyal

inşacılık yaklaşımı, güvenliği ele alırken sadece devleti değil, devletin tüm bileşenleri ile değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Sekizinci bölümde, “Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik” başlıklı makaleye yer veren yazar, güvenliğe eleştirel bir bakış açısı kazandırmış ve güvenliği eleştirel teori çerçevesinde ele almıştır. Uluslararası İlişkiler disiplinine eleştirel bakış açısı kazandıran bu kuram, geleneksel güvenlik anlayışından kopuşu temsil etmektedir. Eleştirel güvenlik çalışmaları ile ön plana çıkan bu kuram, güvenliğin ana akım yaklaşımlar tarafından nasıl kavramsallaştığına odaklanırken, güvenlik kavramının dönüşümünü etkileyen sosyoekonomik ve siyasi gelişmeleri de değerlendirmektedir. Mevcut bilginin doğallığını sorgulayan bu anlayış, hâkim toplumsal ve güç ilişkilerin nasıl meydana geldiğini ve kime hizmet ettiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu ekol, bireyleri güvenliğin esas veya nihai referans noktası olarak kabul etmektedir. Yani yazar, güvenliği siyaset teorisi ile birleştirmektedir. Mevcut güvenlik ve güç ilişkilerini eleştirmek için olduğu kadar, onları yeniden inşa etmeyi ve bir sentez hâline getirmeyi de hedeflemektedir.

Dokuzuncu bölümde, yazar “Postyapısalcılık ve Güvenlik” başlıklı makalesinde postyapısalcılık kuramının güvenlik ile olan ilişkisine odaklanmaktadır. Bu bölümde, Jacques Derrida, Michel Foucault, Richard Ashley ve David Campbell gibi önemli düşünürlerin ön plana çıkardığı yapı sökülme, soybilim, yorumlama ve söylem kavramları çerçevesinde postyapısalcı bir değerlendirmede bulunmaktadır. Güvenlik kavramı, bu kuram tarafından çok farklı bir değerlendirmeye alınmıştır. Kuram güvenliğin nasıl düşünülmesi ya da güvenlik konularına nasıl yaklaşılması gerektiğini açıklamaktan ziyade, geleneksel güvenlik anlayışını sorgulamaktadır. Neticede, güvenlik konusunda genel kabul görmüş doğruların ve yeni boyutların ortaya çıkmasında önemli katkı sağlayan bir kuramdır.

Onuncu bölümde, “Feminizm ve Güvenlik” başlıklı makalesine yer veren yazar, güvenliğin feminizm ile olan ilişkisini incelemektedir. Feminizmin ne olduğunu açıklarken, kendi

içerisinde yer alan farklı düşünürlerin feminizm kuramı ile olan bakış açılarını yorumlamaktadır. Örneğin, liberal, radikal veya Marksist kuramın feminizme yönelik farklı varsayımları ortaya konmaktadır. Uluslararası İlişkiler kuramının erkek egemen temelli olduğunu, feminist akademisyen veya düşünürlerin mevcut durumu değiştirmeye çalıştığını ve güvenliğin maskülen karakter ile bağdaştığını açıklamaktadır. Kadınların savaş veya barış durumunda yaşadıklarını, güvenliğin kadınların, çocukların veya marjinal grupların hayatını derinden etkilediğini, feministlerin bütüncül güvenlik anlayışını reddettiğini ve güvenlik kavramının ve özellikle de savaşın toplumsal cinsiyete göre bölündüğüne değinmektedir.

On birinci bölümde “Yeşil Teori ve Güvenlik” başlıklı makalede, yazar, yeşil teorinin güvenlik ile olan ilişkisini ele almaktadır. Yeşil teori, diğer teorilerden farklı olarak güvenlik kavramını insan merkezli ele almak yerine, çevre merkezli olarak ele almakta ve değerlendirmektedir. Çevresel konuların devletlerarası çatışmalara yol açabileceğini, bir diğer ifadeyle çevresel bozulmaların çatışma ile arasındaki ilişkiyi öne çıkarmayı amaçlamaktadır. Çevresel sorunların Uluslararası İlişkiler literatüründeki etkisi ve bu çevresel sorunların nasıl giderilebileceği de yeşil teorinin temel çalışma alanları arasında yer almaktadır. Ek olarak, Yeşil teorinin temel analiz düzeyi sadece insan nüfusunun fertleri değil, gezegendeki tüm canlı türlerinin güvenliğini içermektedir.

On ikinci ve son bölümde, “Güvenlik ve Uluslararası Ekonomi Politik İlişkisi” başlıklı makalede, yazar, güvenlik kavramının farklı boyutunu incelemektedir. Yazar, ekonomi ile güvenlik arasındaki hayati bağı ele almaktadır. Yazar, öncelikle bu alanın güvenlik dışındaki bütün alanları kapsadığını savunan Miller’in görüşüne yer vermiştir. Yazar, güvenlik ile ekonominin birbiri ile yarışan değil, birbirini tamamlayan alanlar olduğunu dile getirmiştir. Uluslararası ekonomi politığın realizm ile olan ilişkisini ele alırken Robert Gilpin’in görüşlerine yer vermiş ve siyaset ile güvenliğin devletlerin politikalarına yön vermesi gerektiğini savunmuştur. Realizm kuramının alt başlığı olan Hegemonik istikrar teorisine yer

veren yazar, hegemon gücün ekonomi ve güvenliği bir arada sağlamanın çatışma veya rekabeti azalttığını, dolayısıyla güvenli bir ortama da zemin hazırlayarak istikrara katkı sağladığını öne sürmektedir. Uluslararası ekonomik politiği İngiliz Okulu kapsamında değerlendiren yazar, güvenliğin sağlmasında Susan Strange'in görüşlerine yer vererek, iki farklı yolun varlığından bahsetmektedir. Çatışmaların azalmasında dünya imparatorluğunun varlığının veya işlevsel olacak Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların gerekliliğinin altını çizmektedir. Ekonomi ile güvenliğin birbirinden ayıramayacağını savunan bu görüş, ekonomi politik çalışmalarında güvenliğe daha fazla yer verilmesi gerektiğini vve güvenlik çalışmalarında da ekonomik faktörün göz önünde bulundurulması gerektiğinin altını çizmektedir.

Uluslararası İlişkiler disiplininde güvenlik kavramını farklı kuramlar çerçevesinde ele alan bu kapsamlı çalışma, literatürde yer alan önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Çalışma, farklı akademisyenlerin güvenlik kavramına yönelik çeşitli teorik değerlendirmelerini ortaya koyarak güvenliğin farklı bakış açıları ile analiz edilmesini sağlamıştır. Güvenliğin geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde yorumlayan kuramlara ilaveten eleştirel güvenlik anlayışının da çalışmada yer alması çalışmanın içeriğini zenginleştirmiş, aynı zamanda çalışmaya eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısı kazandırmıştır. Uluslararası İlişkiler literatüründen önemli bir kavram olan güvenlik, analiz düzeyinde devlet, birey, toplum, çevre, kadın veya kurumlar olmak üzere çeşitli gruplara yer vermektedir. Her kuram güvenlik kavramını çalışmalarında temel alırken farklı kavramlar üzerinden açıklamalar getirmiş, analiz seviyelerini de bu kapsamda farklılaştırmıştır. Son olarak, güvenliğin tarihsel gelişiminden yola çıkarak güvenlik anlayışındaki farklılaşmaları ele alan bu çalışma, güvenlik kavramının her geçen gün derinleştiğini de dile getirmektedir.

KAYNAKÇA

- ıtak, Emre & Şen, Osman (2014), *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik - Teorik Değerlendirmeler*, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.